

10. Har'kov, L., Jakovenko, L., & Vyshpyn's'kyj, I. (2009). Klasyfikacija vrodzhenyh nezrosh-hen' verhn'oi' guby i pidnebinnja (ogljad literatury) [Classification of congenital non-junctions of the upper lip and palate (literature review)]. *Visnyk stomatologii' – Bulletin of Dentistry*, 3, 107-113. [in Ukrainian].
11. Tsybulko, A. (2022). Osoblyvosti korektsiino-rozvytkovoi roboty lohopeda z ditmy iz vro-dzhenymy nezroshchenniamy huby ta pidnebinnia [Features of correctional and developmental work of a speech therapist with children with congenital cleft lip and palate]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1(1), 227-233. <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.36> [in Ukrainian].
12. Barsukovskaya, H. (2024). Model of Speech Therapy Work with Preschool Children with Rhinolalia. *Path of Science*. 10, 1001-1009. <https://doi.org/10.22178/pos.103-1> [in English].
13. Erjanova, K.M., & Sharapova, N.E. (2024). Rinolalik bolalarga tibbiy va pedagogic yordamni tashkil etishning dolzarb ahamiyati. *Pedagog*, 7(4), 118-123 [in English].

ПОШУКИ Й ЕКСПЕРИМЕНТИ

УДК: 378 - 056.2/.3

Людмила Ніколенко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри педагогіки та спеціальної освіти

l.nikolenko1@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8708-3117

Researcher ID: U-3171-2017

Liudmyla Nikolenko,

PhD in Pedagogy, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Pedagogy and Special Education

Дніпровський національний університет

імені Олеса Гончара, Дніпро, Україна

проспект Науки, 72, м. Дніпро, 49010

Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

ІНТЕГРАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ПІДХОДІВ У ВИЩУ ОСВІТУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

INTEGRATION OF INCLUSIVE APPROACHES TO HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Анотація. Стаття стосується актуальної проблеми інтеграції інклюзії у вищу освіту, що є необхідною і важливою складовою формування сучасного розвиненого суспільства на засадах сталого розвитку. Автор наголошує, що інтеграція інклюзивних підходів до вищої освіти в Україні потребує інноваційного супроводу як в організаційно-технологічному, так і в програмно-концептуальному вимірах. У статті використовуються загальні наукові методи для теоретичних досліджень. Поставлено за мету обґрунтувати необхідність інклюзивності в закладі вищої освіти на засадах сталого розвитку; виокремити сучасні соціокультурні виклики, означити їх вплив на інклюзивну освіту та показати шляхи подолання цих викликів в інклюзивному просторі сучасного університету. До таких викликів автор відносить історичну консервативність вищої освіти, складність практичної трансформації системи вищої освіти, орієнтованість на фундаментальність навчального процесу, цілісність та уніфікованість освітніх програм, а також вразливість перед негативними соціокультурними факторами (глобальними, форс-мажорними тощо). Подолання цих викликів є необхідним в інклюзивному поступі.

Доведено, що оптимальною парадигмою для впровадження інклюзії в закладі вищої освіти є концепція сталого розвитку щодо забезпечення доступності та безперервності освіти для всіх. Сталий розвиток вищої освіти передбачає впорядкованість трьох основних елементів: в глобальному аспекті – забезпечення якісної вищої освіти; у стратегічному – розроблення шляхів реалізації інклюзивної освіти в університетському просторі; в оперативно-практичному аспекті – визначення освітньої політики безпосередньо в закладі вищої освіти. Автор вказує, що проблемою тут є практична неможливість досягнення такого балансу. Тому для ефективної освітньої інклюзії у вищій школі потрібно розробити гнучку системну модель, яка буде корелюватися з принципами сталого розвитку, одночасно орієнтуючись на реалії та специфіку організації інклюзивного освітнього простору в конкретному закладі вищої освіти.

Ключові слова: інклюзія; інклюзивність; заклад вищої освіти; інтеграція; сталий розвиток; інклюзивний освітній простір.

Abstract. The article deals with the urgent problem of integrating inclusion into higher education, which is a necessary and important component of the formation of a modern developed society on the basis of sustainable development. The author emphasises that the integration of inclusive approaches to higher education in Ukraine requires innovative support in both the organisational, technological and programmatic and conceptual dimensions. The article uses general scientific methods for theoretical research. The aim is to substantiate the need for inclusiveness in higher education institutions on the basis of sustainable development; to identify current socio-cultural challenges, to outline their impact on inclusive education and to show ways to overcome these challenges in the inclusive space of a modern university. These challenges include the historical conservatism of higher education, the complexity of the practical transformation of the higher education system, the focus on the fundamentality of the educational process, the integrity and unification of educational programmes, and the vulnerability to negative socio-cultural factors (global, force majeure, etc.). Overcoming these challenges is essential for inclusive progress.

It is proved that the optimal paradigm for implementing inclusion in higher education is the concept of sustainable development to ensure accessibility and continuity of education for all. Sustainable development of higher education implies the orderliness of three main elements: in the global aspect - ensuring quality higher education; in the strategic aspect - developing ways to implement inclusive education in the university space; in the operational and practical aspect - determining educational policy directly in a higher education institution. The author points out that the problem here is the practical impossibility of achieving such a balance. Therefore, for effective educational inclusion in higher education, it is necessary to develop a flexible systemic model that will correlate with the principles of sustainable development, while focusing on the realities and specifics of organising an inclusive educational space in a particular higher education institution.

Key words: inclusion; inclusiveness; higher education institution; integration; sustainable development; inclusive educational space.

Актуальність. У 2021 році кількість людей з інвалідністю в Україні становила близько 2,7 млн людей, а зараз вже понад 3 млн осіб (за рахунок людей, постраждалих від війни) (KPMG Ukraine, 2024). Тож питання професійної переорієнтації та забезпечення сприятливих умов для здобуття вищої освіти особами з інвалідністю стає все більш нагальним. Це потребує інтенсифікації упровадження новітніх інклюзивних підходів до функціонування закладів вищої освіти (ЗВО) в Україні відповідно до глобальних цілей сталого розвитку та інклюзивних принципів європейського суспільства, які тісно переплелися.

Зокрема, серед ключових пріоритетів сталого розвитку виокремлюються елементи, які безпосередньо впливають на функціонування системи вищої інклюзивної освіти (United Nations, 2015). Такими елементами, зокрема, є якісна освіта, гендерна рівність, інноваційність, скорочення нерівності та партнерство.

Сьогодні інтеграція європейських інклюзивних підходів до вищої освіти в Україні потребує інноваційного супроводу як в організаційно-технологічному, так і в програмно-концептуальному вимірі.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Певні доробки щодо цього вже представлені науковій спільноті. Стосовно організаційно-технологічного виміру, про український досвід впровадження цифрової доступності говориться в монографії Г. Давиденко (2023). Авторка докладно аналізує перспективи і перешкоди на шляху до впровадження цифрової інклюзії в Україні та світі. Представляє досвід Вінницького інституту Університету «Україна» в питанні цифрової інклюзії та організації доступності веб-простору для людей з інвалідністю. Цей досвід узагальнений в рамках наукового дослідження «Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація».

Що ж стосується програмно-концептуальному виміру, то тут перші кроки зроблено в межах державної політики безбар'єрності. Зокрема, концептуальні засади закладено в Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (2019), а також в Національній стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (2021). Документи ґрунтуються на міжнародному досвіді забезпечення безбар'єрності вищої освіти та загальноосвітній інклюзивній парадигмі. Водночас, вчені також працюють над втіленням інклюзивних підходів у вищу освіту. Наприклад, у посібнику «Інклюзивність у закладах вищої освіти: виклики та можливості» (І. Стадницька, А. Аріщенко, А. Колупаєва, О. Таранченко та О. Литвинова, 2022) розглядаються проблеми на шляху інклюзивності у закладах вищої освіти. Автори також вказують, що система вищої освіти відкриває багато корисних можливостей в плані інклюзії і є вимогою не лише часу, але й одним із міжнародних зобов'язань України внаслідок ратифікації Конвенції ООН про права людей із інвалідністю. Питання євроінтеграції вищої школи у світовому та

національному вимірі через призму співпраці з Sapienza University of Rome (Рим, Італія) аналізують М. Шеремет, М. Супрун та Т. Григоренко (2022). Провідні аспекти інклюзивності вищої школи розкрито передовими українськими науковцями в Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (В. Кремень, В. Луговий, В. Засенко та ін., 2021). У розділі «Спеціальна освіта: від рівних прав – до рівних можливостей» охарактеризовано ключові аспекти розвитку освіти осіб з особливими потребами в Україні, розкрито коло проблемних питань щодо їх психолого-педагогічного та корекційно-розвивального супроводу, а також означено шляхи вирішення вказаних питань. Колективна монографія «Інклюзивне навчання: основні принципи та дієві технології» (Г. Давиденко та ін., 2018) розглядає сучасні підходи до організації інклюзивного навчання в закладах вищої освіти, зокрема, забезпечення психологічного супроводу, надання соціально-психологічної реабілітації, особливості працевлаштування осіб з інвалідністю. У статті В. Синьова та А. Шевцова (2021) розкрито питання методології системи наук про спеціальну освіту. Зокрема, методологічні принципи спеціальної освіти як науки (каузальності, детермінації вторинних порушень психічного розвитку, принцип диференційованого підходу, дивергенції біологічного та соціального, особистісно орієнтованого підходу, активності суб'єкта психічного відображення дійсності, принцип сутнісного аналізу, генетичний принцип, єдності історичного й логічного, діяльнісного підходу, принцип системно-синергетичного підходу). Певною мірою, цим принципам підпорядкована й організація інклюзивного навчання. Однак, університети тяжіють до імплементації загальноєвропейських цінностей та принципів сталого розвитку, у контексті яких і має функціонувати інклюзивний освітній простір закладу вищої освіти.

Мета статті. На основі виявлених тенденцій щодо інклюзивних стратегій у вищій освіті мету публікації окреслено межами обґрунтування необхідності інклюзивності в закладі вищої освіти на засадах принципів сталого розвитку; виокремлення сучасних соціокультурних викликів, означенням їх впливу на інклюзивне навчання у закладі вищої освіти та пропозицією шляхів подолання цих викликів в інклюзивному просторі сучасного університету.

Методи дослідження. У статті використовуються загальні наукові методи для теоретичних досліджень. Аналіз документів та наукових робіт за темою дослідження дозволив нам зібрати та систематизувати інформацію, щоб підкреслити специфіку впровадження інклюзивних стратегій у вищу освіту. Аналіз попередніх досліджень та міжнародної правової бази щодо інклюзії та сталого розвитку сприяли розгляду різних підходів та принципів, пов'язаних з інклюзивною освітою.

Результати дослідження. Ключовою характеристикою сталості сучасної освіти є збалансованість, яка визначає низку показників її розвитку в коротко- та довгостроковій перспективах. Сталий розвиток вищої освіти передбачає впорядкованість трьох основних елементів: планування, процесу та результатів. Досягнення узгодженості в цих кластерах визначає ефективність вищої освіти як сфери суспільного розвитку. Проблемою будь-якого університету в сегменті інклюзивної форми здобуття освіти є практична неможливість досягнення вищевказаного балансу через складність у прогнозуванні специфіки інклюзивного навчального процесу та очікуваних результатів. Бо, по-перше, інклюзивна вища освіта є більш затратною, а це автоматично створює дисбаланс у фінансовій звітності та дезорганізує логістично-функціональні елементи роботи університету (Mole, H., 2013); і по-друге, традиційна модель освіти чітко прописує співвідношення кількісних та якісних показників навчання та його результатів, проте для інклюзивної форми освіти на будь-якому етапі вказаний баланс може бути порушеним (як через об'єктивні, так і через суб'єктивні причини).

Однак, незважаючи на те, що характеристики інклюзивного навчання часто суперечать показникам збалансованості освітнього процесу ЗВО та взаємодії цієї сфери з іншими галузями суспільної діяльності, це зовсім не означає потребу в елімінації концепції інклюзивності із загальної парадигми освіти сталого розвитку. Очевидно, що для ефективної освітньої університетської інклюзії потрібно розробити більш гнучку систему, яка буде корелюватися з принципами сталого розвитку, одночасно орієнтуючись на реалії та специфіку інклюзивності в конкретному ЗВО.

Аналіз публікацій з обраної тематики демонструє, що в сучасному науково-освітньому дискурсі формується політика повної інтеграції формату інклюзивної вищої освіти в парадигму освіти сталого розвитку. Вона ґрунтується на нагальній потребі забезпечення умов для інклюзії у сталому освітньому середовищі. За твердженням прибічників такої концепції (Stough T. et al. (2018); Chankseliani M., Qoraboyev I. & Gimranova D. (2021); Mukherjee M. (2020); Virtanen P., Siragusa I. & Guttorm H. (2020), інклюзивна освіта є предметом дискусій щодо розподілу наявних ресурсів з наголосом на постійну привілейованість. Такий формат зовсім не означає її токсичність, навпаки, він дасть змогу інтегрувати її у практично-орієнтований вимір університетської діяльності в оптимальному стані.

З іншого боку, сама концепція інклюзії потребує інноваційного освітнього простору, який постійно прогресує. Такий формат можливий або в моменти революційно-інноваційних змін у системі освіти загалом, або в контексті сталого розвитку освітнього середовища. Кардинальні трансформації очевидно не є сприятливими для інклюзивної активності, оскільки за таких умов основної уваги потребують зміни в освітньому процесі, а не його учасники. Тому оптимальною парадигмою для впровадження інклюзії в університеті є концепція сталого розвитку: коли освіта постає збалансованою системою, то фундаментальні принципи її функціонування реалізуються автоматично. Це вивільняє необхідний ресурс для актуалізації специфічних проблем, що актуалізуються в системі вищої освіти, однією з яких є інклюзивний формат.

Розглянемо можливості імплементації глобальних цілей сталого розвитку (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015) в інклюзивному освітньому просторі ЗВО.

Ціль: *якісна освіта* – «Досягнення інклюзивної та якісної освіти для всіх». Доступність освіти є фундаментальним вектором освітньої політики на міжнародному, національному та локально-місцевому рівнях. Мінімізація всіх можливих бар'єрів для здобуття освіти, зокрема, професійної та вищої, служить пріоритетним завданням в соціокультурному житті спільноти. У цьому сенсі інклюзивність вищої освіти має стати констатацією практичних кроків щодо

реалізації принципів рівності та різноманітності в сучасному розвиненому демократичному суспільстві.

Ціль: *недискримінація та гендерна рівність* – «Припинення будь-якої дискримінації ..... надзвичайно важливо для сталого майбутнього». Культурно-історичний досвід, який визначав пріоритетність чоловіків в окремих професійних сегментах або ж взагалі виключав можливість опанувати окремих фах жінці, поступово втрачає актуальність. У сучасному прогресивному суспільстві для жінок немає обмежень в здобутті вищої освіти та подальшій професійній діяльності за фахом нарівні з чоловіками. А право людини на гендерну самовизначеність повною мірою корелює із розумінням інклюзивності вищої освіти як процесу включення до неї усіх, хто бажає здобувати знання на цьому рівні.

Ціль: *інновації та інфраструктура* – «Інвестиції в інфраструктуру та інновації є ключовими рушійними силами розвитку». Інклюзивна освіта загалом потребує високого рівня матеріально-технічного забезпечення, оскільки здобувачам освіти з особливими потребами необхідно створити належні умови для навчальної активності. Наразі синергія матеріально-технологічних рішень, інформаційно-цифрових альтернатив та інноваційних форматів формує необхідний освітній простір в університеті, в якому є можливість здобувати якісну освіту для всіх учасників.

Ціль: *гідна праця та економічне зростання* – «...досягнення повної та продуктивної зайнятості та гідної роботи для всіх жінок і чоловіків ...». Інклюзивна вища освіта забезпечує високий рівень якості інклюзивного навчання, оскільки фахівці, які здобували вищу освіту за інклюзивним форматом, не поступаються показниками професійних компетентностей. Підтвердженням цьому є невідоме зростання продуктивності праці й економічних показників в країнах, де активно упроваджується інклюзивний підхід до вищої освіти.

Ціль: *скорочення нерівності* – «розширення прав і можливостей осіб з низькими доходами та сприяння економічній інтеграції всіх незалежно від статі, раси чи етнічного походження». Інклюзивна модель орієнтована нівелювати вплив різноманітних форм нерівності на можливість здобувати вищу освіту.

Важливим є викорінення дискримінації у сфері вищої освіти за будь-якою ознакою, оскільки цей негативний аспект продемонстрував свою шкідливість у побутовому та навіть в глобальному вимірі освітнього розвитку.

Загалом, вивчення цілей сталого розвитку у контексті інклюзії дозволяє зауважити, що подекуди ці цілі страждають від домінування декларативності та відсутності практичних кроків світового співтовариства для їхньої реалізації у повному обсязі. Якщо освітній сегмент є прямим викликом для досягнення принципів справедливості, рівності та різноманітності, то інші сфери суспільного життя (соціальні, політичні, економічні, правові) не завжди повністю корелюються з потребами та реаліями інклюзії у вищій школі.

Ключовою метою стратегії сталого розвитку для розвитку інклюзивної вищої освіти є освітня політика щодо забезпечення доступності та безперервності освіти. Зрозуміло, що поширення загальної освіченості та грамотності є глобальним процесом, який стосується всіх і кожного. Водночас, позиціонування вищої освіти залишається невизначеним з точки зору оптимального показника залученості усіх здобувачів. Аналізуючи стрімкий розвиток всіх сфер суспільного буття, варто прогнозувати збільшення попиту на фахівців, які мають вищу освіту з усіх напрямів: гуманітарного, природничого чи технологічного.

Відтак, відкритим залишається питання щодо рівня актуальності та затребуваності окремих сегментів інклюзивного формату вищої освіти. Філософія сталого розвитку визначає інклюзивну освіту як оптимальний формат підготовки студентів з особливими потребами. Водночас, прагнення до інновацій залишає можливість подальшого удосконалення та розробки нових форматів освітньої активності у всіх сегментах.

Оскільки кількісні показники інклюзивності у вищій освіті в контексті сталого розвитку постійно варіюються й не є постійними, то основна наша увага приділена якісним показникам інклюзивного навчання. Тут суспільство загалом та освітня спільнота зокрема, стикаються з проблемами, які ускладнюють програму реалізації концепції інклюзії в університетському середовищі. Так, у процесі створення інклюзивного освітнього простору перед закладом вищої

освіти постає низка викликів різноманітного соціокультурного характеру, котрі так чи інакше утруднюють процеси імплементації інклюзивних принципів в контексті сталого розвитку. Подолання цих бар'єрів є необхідним у розбудові інклюзивного університетського простору (див. таблицю).

Таблиця

Соціокультурні реалії розвитку інклюзивного освітнього простору у закладі вищої освіти

Соціо-культурний виклик	Вплив на інклюзивну освіту	Шляхи подолання в сучасному університеті
Історична консервативність вищої освіти	Усталена академічність освітнього процесу, яка покликана зберегти традиції та ментальний аспект університетського життя. Культурно-історичний досвід визначив пріоритетним консервативність вищої освіти, яка носила переважно ексклюзивний характер та відповідала здебільшого концепту статусності та можливостям, а не потенціалу, прагненню чи здібностям.	Інклюзивна форма вищої освіти по суті не суперечить цільовим вимірам академічності освіти. Проте, необхідність трансформації формату навчання та активне залучення технологічно-інноваційних елементів дещо дисонує з усталеними принципами функціонування традиційної освітньої системи вищої школи. Тому в пріоритеті має стати відкритість інноваціям і розвиток здібностей здобувачів.

<p>Складність практичної трансформації системи вищої освіти</p>	<p>Притаманний для культурно-історичного досвіду приклад реалізації ідей та концептів у практичному вимірі зіткнувся з доволі суттєвими труднощами у сфері освіти. Стратегія інклюзивності передбачає проведення кропіткої роботи щодо організації освітнього простору, в якому створюються всі можливості для всіх учасників. Ключова проблема полягає у тому, що ефективність в освіті має інерційний характер та розрахована на відтермінований результат. На відміну від економічної сфери, де показники активної діяльності проявляються відносно швидко, в освіті короткострокового ефекту немає, що зумовлює супротив та непорозуміння щодо доцільності інклюзивних процесів. Проте, стратегічне позиціонування переваг інклюзії в системі вищої освіти є переконливим</p>	<p>Задля розв'язання проблеми висвітлення очікуваних результатів якості інклюзивного навчання в ЗВО, варто зосередитися на диференційованому підході, який поєднує стратегічний розвиток закладу, довгострокові (працевлаштування та рівень компетентностей дипломованих фахівців з особливими освітніми потребами) та короткострокові (кількісні та якісні показники навчальної активності) результати.</p>
---	---	--

	<p>аргументом затребуваності цієї моделі. Зважаючи на те, що західне суспільство вже отримало перші довгострокові результати інклюзивності у системі вищої освіти і вони виявилися позитивними, то можна оцінювати інклюзивне навчання у вищій школі ефективним сегментом освітньої парадигми загалом.</p>	
<p>Орієнтованість на фундаментальність навчального процесу</p>	<p>Фундаментальність вищої освіти досягається сталістю та стабільністю освітньої активності. Для інклюзивного формату це також є умовою для досягнення освітніх цілей, проте навчання в такому вимірі потребує динаміки, яка призводить до постійних змін та трансформацій. Сучасні суспільні тенденції розширюють коло студентів, які потребують усунення бар'єрів у навчанні. Це призводить до потреби постійного оновлення існуючих параметрів інклюзивної освіти.</p>	<p>У сучасних умовах гнучкість має стати автономним практично-ціннісним орієнтиром, який, не суперечачи фундаментальним нормам освітнього процесу, стане активною альтернативою за потреби (в період соціокультурної нестабільності) або накопиченні критичної кількості проблем (організаційних, фінансових, етичних), пов'язаних з реалізацією принципів безбар'єрності.</p>

<p>Цілісність та уніфікованість освітніх програм</p>	<p>Елементи інклюзивного навчання не змінюють програмних основ освітніх галузей. Загалом, освітній простір потребує уніфікованості програмних компонент, оскільки це сприяє покращенню розуміння освітніх цілей та компетентностей, котрі мають набути здобувачі вищої освіти.</p>	<p>У системі вищої освіти робочі навчальні плани та програми разом з навчально-методичним забезпеченням освітніх компонент повинні чітко регламентувати освітній процес. Інклюзивна форма освіти не передбачає трансформацій чи зміни стандартів освіти. А лише модифікацію чи адаптацію освітнього наповнення із метою включення усіх в освітній процес.</p>
<p>Вразливість перед негативними соціокультурними факторами (глобальними, форс-мажорними)</p>	<p>Фундаментальні принципи вищої освіти не завжди спроможні оперативно відреагувати на стрімкі зміни чи форс-мажорні ситуації. Виникає проблема актуальності та затребуваності знань, умінь та навичок. Для інклюзивного формату ця проблема посилюється в рази, оскільки для формування компетентностей у студентів з особливими потребами витрачається значно більше ресурсів.</p>	<p>Рішенням проблеми невідповідності освітньої програми та реалій соціокультурного життя є впровадження принципів гнучкості та динамічності до освітньої активності. Такі принципи успішно впроваджуються в загальній освітній практиці, тому проблем з їхнім сприйняттям учасниками інклюзивного освітнього процесу не виникатиме.</p>

Джерело: власна розробка автора

Погоджуємося, що характеристики інклюзивної форми здобуття вищої освіти містять ще багато змінних, які потребують аналізу, прогнозування та моделювання перед внесенням відповідних змін до робочих програм навчальних дисциплін або безпосередньої їх корекції під час навчального процесу (Klein C., Lester I. & Rangwala H. (2019)).

Отже, перед освітньою спільнотою виникає потреба вирішення дилеми: фундаментальності vs гнучкості. Зрозуміло, що є частка елементів освіти (передовсім якісного виміру), які є непорушними та не підлягають зміні чи перегляду. Водночас, кількісні показники в турбулентному соціокультурному середовищі можуть постійно варіюватися й трансформуватися, оперативно реагуючи на виклики часу.

Варто зауважити, що всі трансформації, які є наслідком гнучкості та динамічності освітньої політики в сегменті інклюзивності все одно повинні підпорядковуватися чітко визначеним критеріям. Тобто зміна кількісних показників (навіть кардинальна чи тимчасова), повинна корелюватися з поточними реаліями та в жодному разі не суперечити цільовим принципам освітніх стандартів галузі вищої освіти. Відтак, можна змоделювати оптимальний формат для збалансування стратегічних та оперативних вимірів інклюзивності у вищій освіті:

- глобальний аспект корелюється з однією з ключових цілей сталого розвитку – забезпечення якісної освіти;
- стратегічний аспект (формується міжнародними, національними, локальними та галузевими інституційними вимірами) – розробляє шляхи реалізації інклюзивної освіти;
- оперативно-практичний аспект визначається освітньою політикою безпосередньо в закладах вищої освіти, які, керуючись стандартами освіти, реалізують освітні програми згідно з вимогами та нормами інклюзивного формату.

При такому форматі відбувається синергія та взаємодія між принципами сталого розвитку та інклюзії в університетському освітньому просторі. А саме:

- стійкість освітньої системи передбачає готовність реагувати на зміни в зовнішньокультурному та внутрішньогалузевому сегменті освітньої діяльності;
- збалансованість виступає гарантією спроможності до залучення необхідних інструментів при вирішенні оперативних та стратегічних проблем, пов'язаних з реалізацією принципів інклюзії в системі вищої освіти;
- різноманітність передбачає диверсифікацію навчально-методичного, науково-пізнавального та організаційно-інституційного параметрів освітнього процесу в інклюзивному форматі;
- міждисциплінарність пропонує розмаїття інструментів різного характеру для покращення взаємодії між учасниками інклюзивного освітнього процесу та створює передумови для прояву ініціативності та мотиваційного складника освітньої активності;
- гнучкість дає можливість універсалізувати освітній процес, який орієнтований на вирішення інклюзивних вимірів у вищій школі, спрощуючи його чи ускладнюючи, відповідно до вимог та викликів часу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, найбільш оптимальним шляхом реалізації всіх інклюзивних стратегій у вищій школі є саме освіта в контексті сталого розвитку. Стратегія сталого розвитку керується ціннісно-цільовими та практично-орієнтованими складниками, які покликані підтверджувати вектор розвитку галузі за стандартами стабільності, чіткості та корельованості з загально цивілізаційним поступом. Відзначається декілька принципів її парадигми, які є оптимальними для розвитку інклюзивного освітнього простору в університеті: стійкість, збалансованість, різноманітність, гнучкість, міждисциплінарність.

Окрім того, істотну допомогу в позиціонуванні інклюзивності вищої освіти в парадигмі сталого розвитку вносить інноваційно-технологічний фактор, який покликаний забезпечити інформаційну, комунікативну, технологічну, цифрову та організаційну складову.

Відтак, технології постають фактором стабільності поряд з людським потенціалом, формуючи передумови для реалізації принципів сталого розвитку та інклюзії у вищій освіті як одного з символів глобальної стратегії доступності, рівності, різноманітності та справедливості.

Перспективу подальшого вивчення цієї проблеми бачимо у можливості моделювати різні сценарії супроводу інклюзивного навчання у ЗВО, які постійно можуть змінювати один одного, що нами вбачається досить інноваційним підходом у системі вищої освіти. Тому тут також актуалізується проблема ресурсів та необхідності в потужному інформаційно-технологічному супроводі інклюзивності закладу вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. KPMG Ukraine. (2024). IDE: інклюзивність, різноманітність, рівність. *KPMG Review Magazine*, (14). URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home.html>
2. United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. Retrieved from URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf?token=kruMGCVaifvDtMwTGK&fe=true>
3. Давиденко, Г. (2023). Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: Монографія. Вінниця: ТВОРИ. URL: <https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236>
4. Кабінет Міністрів України. (2019). Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
5. Кабінет Міністрів України. (2021). Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80>
6. Стадницька, А., Аріщенко, А., Колупаєва, А., Таранченко, О., & Литвинова, О. (2022). Інклюзивність у закладах вищої освіти: виклики та можливості. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=cMM1OIAAAAAAJ&sortby=pubdate&citation_for_view=cMM1OIAAAAAAJ:JoZmwDi-zQgC
7. Шеремет, М.К., Супрун, Д.М., & Григоренко, Т.В. (2022). Євроінтеграція вищої школи у світовому та національному вимірі (досвід співпраці з Sapienza University of Rome

(Рим, Італія). *Науковий часопис (Корекційна педагогіка та спеціальна психологія)*, (42). URL: <https://sj.udu.edu.ua/index.php/kpsp/article/view/1262>

8. Кремень, В.Г. (Ред.). (2021). Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: Монографія. Київ: КОНВІ ПРІНТ. URL: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>

9. Давиденко, Г.В. (Ред.). (2018). Інклюзивне навчання: основні принципи та дієві технології: (Монографія). Вінниця: ТОВ «ТВОРИ». URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25281/1/N_Klisevych_N_Zayerkova_INOPTDT_IL.pdf

10. Синьов, В., & Шевцов, А. (2021). Сучасні питання методології системи наук про спеціальну освіту. *Вища освіта України*, (1). URL: [https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2021.1\(80\).08](https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2021.1(80).08)

11. Mole, H. (2013). A US model for inclusion of disabled students in higher education settings: The social model of disability and Universal Design. *Widening Participation and Lifelong Learning*, 14(3), 62–86. URL: <https://doi.org/10.5456/WPLL.14.3.62>

12. Stough, T., Ceulemans, K., Lambrechts, W., & Cappuyns, V. (2018). Assessing sustainability in higher education curricula: A critical reflection on validity issues. *Journal of Cleaner Production*, 172, 4456–4466. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.02.017>

13. Chankseliani, M., Qoraboyev, I., & Gimranova, D. (2021). Higher education contributing to local, national, and global development: New empirical and conceptual insights. *Higher Education*, 81, 109–127. URL: <https://doi.org/10.1007/s10734-020-00565-8>

14. Mukherjee, M. (2020). Educating the heart and the mind: Conceptualizing inclusive pedagogy for sustainable development. In L. Jackson (Ed.), *Asian Perspectives on Education for Sustainable Development*. Routledge. URL: <https://doi.org/10.4324/9780429342639>

15. Virtanen, P., Siragusa, L., & Guttorm, H. (2020). Introduction: Toward more inclusive definitions of sustainability. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 43, 77–82. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2020.04.003>

16. Klein, C., Lester, J., & Rangwala, H. (2019). Technological barriers and incentives to learning analytics adoption in higher education: Insights from users. *Journal of Computing in Higher Education*, 31, 604–625. URL: <https://doi.org/10.1007/s12528-019-09210-5>

REFERENCES

1. KPMG Ukraine. (2024). IDE: inkluzyvnist, riznomanitnist, rivnist [IDE: Inclusiveness, Diversity, Equality]. *KPMG Review Magazine*, (14). Retrieved from: <https://kpmg.com/ua/uk/home.html> [in Ukrainian].

2. United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. Retrieved from: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf?token=kruMGCVaifvDtMwTGK&fe=true> [in English].

3. Davydenko, H. (2023). Tsyfrova inkluziia ta dostupnist: sotsialna didzhytalizatsiia: Monohrafiia [Digital inclusion and accessibility: Social digitalization: Monograph]. Vinnytsia: TVORY Retrieved from: <https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236> [in Ukrainian].

4. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2019). Poriadok orhanizatsii inkluzyvnogo navchannia u zakladakh vyshchoi osvity [Procedure for organizing inclusive education in higher education institutions]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/> [in Ukrainian].

5. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2021). Natsionalna stratehiia iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku [National strategy for the creation of a barrier-free space in Ukraine for the period up to 2030]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80> [in Ukrainian].

6. Stadnytska, A., Arishchenko, A., Kolupaieva, A., Taranchenko, O., & Lytvynova, O. (2022). Inkluzyvnist u zakladakh vyshchoi osvity: vyklyky ta mozhlyvosti [Inclusiveness in higher education institutions: Challenges and opportunities]. Retrieved from: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=cMM1OIAAAAAAJ&sortby=pubdate&citation_for_view=cMM1OIAAAAAAJ:JoZmwDi-zQgC [in Ukrainian].

7. Sheremet, M.K., Suprun, D.M., & Hryhorenko, T.V. (2022). Yevrointehratsiia vyshchoi shkoly u svitovomu ta natsionalnomu vymiri (dosvid spivpratsi z Sapienza University of Rome (Rym, Italiia) [European integration of higher education in the global and national dimensions (experience of cooperation with Sapienza University of Rome (Rome, Italy)]. *Scientific Journal (Correctional Pedagogy and Special Psychology)*, (42). Retrieved from: <https://sj.udu.edu.ua/index.php/kpsp/article/view/1262> [in Ukrainian].

8. Kremen, V.H. (Red.). (2021). Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini: Monohrafiia [National report on the state and prospects of education development in Ukraine: Monograph]. Kyiv: KONVI PRINT Retrieved from: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua> [in Ukrainian].

9. Davydenko, H.V. (Red.). (2018). Inkluzyvne navchannia: osnovni pryntsyipy ta diievi tekhnolohii: (Monohrafiia) [Inclusive education: Basic principles and effective technologies: (Monograph)]. Vinnytsia: TOV «TVORY». Retrieved from: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25281/1/N_Klisevych_N_Zayerkova_INOPTDT_IL.pdf [in Ukrainian].

10. Synov, V., & Shevtsov, A. (2021). Suchasni pytannia metodolohii systemy nauk pro spetsialnu osvitu. *Vyshcha osvita Ukrainy*, (1) [Modern issues of the methodology of the system of

special education sciences. *Higher Education of Ukraine*, (1)]. Retrieved from: [https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2021.1\(80\).08](https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2021.1(80).08) [in Ukrainian].

11. Mole, H. (2013). A US model for inclusion of disabled students in higher education settings: The social model of disability and Universal Design. *Widening Participation and Lifelong Learning*, 14(3), 62–86. DOI: <https://doi.org/10.5456/WPLL.14.3.62> [in English].

12. Stough, T., Ceulemans, K., Lambrechts, W., & Cappuyns, V. (2018). Assessing sustainability in higher education curricula: A critical reflection on validity issues. *Journal of Cleaner Production*, 172, 4456-4466. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.02.017> [in English].

13. Chankseliani, M., Qoraboyev, I., & Gimranova, D. (2021). Higher education contributing to local, national, and global development: New empirical and conceptual insights. *Higher Education*, 81, 109–127. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10734-020-00565-8> [in English].

14. Mukherjee, M. (2020). Educating the heart and the mind: Conceptualizing inclusive pedagogy for sustainable development. In L. Jackson (Ed.), *Asian Perspectives on Education for Sustainable Development*. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429342639> [in English].

15. Virtanen, P., Siragusa, L., & Guttorm, H. (2020). Introduction: Toward more inclusive definitions of sustainability. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 43, 77–82. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2020.04.003> [in English].

16. Klein, C., Lester, J., & Rangwala, H. (2019). Technological barriers and incentives to learning analytics adoption in higher education: Insights from users. *Journal of Computing in Higher Education*, 31, 604-625. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12528-019-09210-5> [in English].

УДК 364.62-055.52:616.899-055.62]"364"

Марина Дігтенко,

аспірант

E-mail: m.andreenko@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0002-2178-2913>

Researcher ID <https://www.webofscience.com/wos/author/record/KBC-4918-2024>

Maryna Dihtenko,

Postgraduate student

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені

Миколи Ярмаченка НАПН України,